

NAZARIYA VA AMALIYOT: SHE'RIYAT TARJIMASIDA
PUNKTUATSIYA

Abdulahatov Abdulhay Adhamjon o'g'li

Namangan Davlat Chet tillari universiteti 2-kurs Magistranti

Kirish: She'riyat tarjimasi adabiyotshunoslikning eng nozik va murakkab sohalaridan biridir. Asarni bir tildan ikkinchi tilga o'tkazishda nafaqat mazmun, balki uning badiiy jihatlari – ohang, ritm, obrazlar va, albatta, punktuatsiyaning ahamiyati ham juda katta. Punktuatsiya belgilari she'ning tuzilishiga, uning talaffuz va tushunish dinamikasiga ta'sir ko'rsatadi, shu bilan birga asl matnning ma'nosiy va estetik jihatlarni saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada she'riy tarjimada punktuatsiyaning nazariy asoslari va amaliy misollar orqali uning ahamiyati tahlil qilinadi. Tarjimonlar qanday qilib asl matnning tinish belgilarini maqsadli tilga mos ravishda adaptatsiya qilishi, shu bilan birga she'ning poetik qadriyatlarini saqlab qolishi mumkinligi masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: she'riyat tarjimasi, punktuatsiya, tinish belgilari, nazariya, amaliyot, badiiy tarjima.

Nazariy asoslar

She'riyat tarjimasida punktuatsiyaning roli haqida gap ketganda, quyidagi nazariy jihatlarni ko'rib chiqish kerak. Dastlabki muhim nazariy jihat bu punktuatsiyaning lingvistik funktsiyasi, ya'ni tinish belgilari matnning sintaktik tuzilishini, ohangini va mazmunini aniq ifodalashga xizmat qiladi. Masalan, nuqta, vergul, chiziqcha kabi belgilar she'ning ritmik va intonatsion oqishini belgilaydi. Bundan tashqari, Madaniy va til xususiyatlari ham e'tibordan chetda qolmasligi zarur. Har bir tilda punktuatsiya qo'llash qoidalari turlicha bo'lishi mumkin. Tarjimon asl matn va maqsadli tilning punktuatsiya an'alarini solishtirib, moslashtirish usullarini topishi kerak. Qo'shimchasiga Badiiy ifodaning saqlanishi ham tarjimon uchun muhim jihatdir. She'rda punktuatsiya nafaqat grammatik qoida, balki badiiy vosita sifatida ham ishlatiladi. Masalan, uzun chiziq (—) to'xtovsizlikni, chalg'itishni yoki dramatik keskinlikni bildirishi mumkin.

Amaliy misollar va tahlillar

Quyidagi misollar orqali she'riy tarjimada punktuatsiyaning o'zgarishi va uning ta'sirini ko'rib chiqishimiz mumkin. Dastlabki she'rda ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilinganda tinish belgi aniq bir ritmni ifodalab bergan.

Asl matn (Emily Dickinson):

"Hope is the thing with feathers –

That perches in the soul –"

Tarjimasi esa:

"Umid – qanotli narsadir,

Ruhda o'tiradi –"

Bu yerda chiziqcha (–) she'ning ohangidagi to'xtalishlarni aks ettiradi. Agar tarjimada bu belgi o'tkazib yuborilsa, she'ning lirik tashvishi yo'qoladi.

Ikkinchi misolimiz esa rus tilidan o'zbek tiliga tarjima qilingan she'rda tinish belgilarning ahamiyatini ko'rishimiz mumkin. (A. Pushkin)

Asl matn:

"Я вас любил: любовь ещё, быть может..."*

Tarjima:

"Men sizni sevardim: sevgi, bo'lmasa..."

Bu yerda ikkitug'nuqta (:) asl nusxadagi hissiy pauzani saqlaydi. O'zbek tilida ham shu belgi qo'llangan, chunki u she'ning dramatik ta'sirini saqlab qoladi.

XULOSA

She'riyat tarjimasida punktuatsiyaning ahamiyati haqida o'tkazilgan bu tadqiqot shuni ko'rsatdiki, tinish belgilari nafaqat grammatik qoidalar bajarish vositasi, balki she'ning badiiy ifodasi, ritmik tuzilishi va mazmunini yetkazishning muhim vositasidir. Tahlillar natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelishimiz mumkin. Punktuatsiya - badiiy vosita. She'rda nuqta, vergul, chiziqcha kabi belgilar nafaqat sintaktik ajratuvchi sifatida, balki lirik ohang, dramatik keskinlik va obrazlarni kuchaytirish uchun ishlatiladi. Madaniy moslashuvchanlik esa e'tibor markazida bo'lishi kerak. Har bir tilning o'ziga xos punktuatsiya an'analari bor. Yaxshi tarjimon asl matn va maqsadli tilning belgilash tizimlarini chuqur bilishi kerak. Ijodiy yechimlar talabidan foydalanishimiz zarur. Ba'zi hollarda asl matndagi punktuatsiyani to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish yetarli bo'lmasligi mumkin. Bunda tarjimon ijodiy yechimlar topishi, she'ning estetik jihatlarini saqlab qolgan holda moslashtirishlar kiritishi zarur. Bundan tashqari, zamonaviy she'riyatda punktuatsiyadan atayin voz kechish yoki noan'anaviy usullarda qo'llash kabi yangi uslubiy izlanishlar kuzatilmoqda.

Takliflarim:

- She'riy tarjima ishlarida punktuatsiyaga alohida e'tibor berish
- Asl matn va tarjima punktuatsiyasini qiyosiy tahlil qilish
- Turli madaniyatlarning punktuatsiya an'alarini o'rganish
- Zamonaviy she'riyatdagi yangi tendensiyalarni kuzatib borish

Shunday qilib, she'riyat tarjimasida punktuatsiyani to'g'ri talqin qilish va qo'llash - bu nafaqat matnning aniqligini, balki uning badiiy qadriyatlarini ham saqlab qolishning kalitidir. Bu sohada keyingi tadqiqotlar uchun keng imkoniyatlar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dickinson, E. (1890). *"Hope is the thing with feathers"*. *Poems by Emily Dickinson*. Roberts Brothers.
2. Pushkin, A. S. (1829). *"Я вас любил: любовь ещё, быть может..."*. *Северные цветы*.
3. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation* (3rd ed.). Routledge.
4. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
5. Lotman, Yu. M. (1977). *The Structure of the Artistic Text*. University of Michigan Press.
6. Hasanov, A. (2015). *Badiiy tarjima nazariyasi*. Yangi asr avlodi.
7. Qodirov, M. (2009). *She'riyat tarjimasida lingvistik muammolar*. Fan.
8. Jakobson, R. (1959). *"On Linguistic Aspects of Translation"*. In *On Translation*. Harvard University Press.
9. Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge.
10. G'ulomova, Sh. (2020). *Zamonaviy o'zbek she'riyatida punktuatsiyaning ahamiyati*. Adabiyot va san'at.